

ČEŠTÍ POSLANCI V ČESKOSLOVENSKÉM NÁRODNÍM VÝBORU A V REVOLUČNÍM NÁRODNÍM SHROMÁŽDĚNÍ V ROCE 1918

Alexandra Špiritová

Činnost Československého národního výboru, jeho úloha při vzniku Československa a následně i jeho přeměna na Revoluční národní shromáždění byly již mnohokrát popsány našimi historiky. Práce z období první republiky, doplněné svědectvím pamětníků, jsou dnes cennými prameny pro provádění odborných a kritických rozborů podílů jednotlivců na tomto procesu.¹ Dosud však bylo málo poukázáno na skutečnost, že nezastupitelnou úlohu při úspěších českého politického vedení v boji o samostatný stát hrála také skutečnost, že se do tohoto boje zapojili i čeští poslanci ať již moravského či českého sněmu nebo říšské rady. Jejich zkušenosti, získané při projednávání zákonů nebo vládních opatření v říšské radě, i informace, získané za pobytu ve Vídni, byly pro první český domácí odboj zcela nepostradatelné. Postavme si proto za cíl pokusit se zhodnotit tento podíl poslanců.

Koncem června roku 1918 byla, navzdory domněnce rakouských politických úřadů o neshodách mezi vedoucími jednotlivých českých politických stran, shoda v názoru na nutnost vytvoření nového národního výboru. Měl se stát reprezentantem české politiky a v případě potřeby být schopen převzít vládu v českých zemích. Počítalo se i s účastí slovenských zástupců, ale s růstem projevů pro československý stát rostla i perzekuce slovenského hnutí uherskou státní správou. 27. června 1918 byl dokonce internován i jeden ze slovenských politických vůdců, Vavro Šrobár.

Z českých poslanců se příprav na zřízení Československého národního výboru zúčastnili především říšští poslanci Kramář, Rašín, Klofáč, Habrman a Soukup. Ze zemských poslanců se přípravných jednání zúčastnil především Švehla. Pro stranické spory se jednání zpočátku protahovala, ale díky Švehlově schopnosti kompromisu a jeho zcela promyšlené struktuře nového orgánu se dařilo postupně, za podpory členů tajného výboru Maffie v jejich stranách a stranických výborech, nepřipustit ztroskotání jednání.² Po zprávě o uznání Národní rady československé v Paříži francouzskou vládou za základ příští vlády z 29. června 1918 podala jmenovaná skupina žádost na české místodržitelství o schválení stanov nového spolku s názvem Československý národní výbor. Přes nesouhlas místodržitelství se slovem „československý“ dalo rakouské ministerstvo vnitra pokyn k jeho schválení s tím, že se v tomto případě jedná o místní označení.³ K poměrně lehkému povolení zřejmě přispěla i skutečnost, že předchozí Národní výbor z roku 1916, který se v roce 1917 rozpadl, se neukázal vládě nebezpečný.

Dříve, než se budeme zabývat činností poslanců ve výboru, rozebereme si jeho složení. Od května 1918 se projednávalo početní zastoupení politických stran. Posléze byl přijat Švehlův návrh na paritní zastoupení podle posledních voleb do říšské rady v roce 1911, to znamená podle posledních parlamentních voleb v českých zemích.⁴ Švehla se myšlenkou na obnovu či reorganizaci národního výboru zabýval již v srpnu 1917, při poradách o sjednocení českých politických stran.⁵ Tehdy uvažoval o 50 členném výboru. V roce 1918 jeho počet omezil na 40 s tím, že 3/4 (30 členů) výboru by tvořili zástupci delegovaní politickými stranami a 1/4 (10 členů) by byla kooptována – bez narušení poměru stran – z řad veřejných českých činitelů. Jednalo se o předsednictvo Českého svazu, zástupce Sokola, Rady spisovatelů a jiných odvětví kultury, vědy i průmyslu. Celkové politické rozložení sil v Československém národním výboru bylo nakonec stanoveno následovně: Česká strana agrární 8 členů a 1 kooptovaný, sociální demokracie 7 členů a 3 kooptovaní, státoprávní demokracie 6 členů a 4 kooptovaní, Česká strana socialistická 4 členové a 1 kooptovaný, katolíci 5 členů a realisté 2 členové. Zároveň bylo dohodnuto znásobení tohoto klíče v případě nutnosti dva až třikrát.⁶ Došlo k tomu skutečně 22. října 1918, kdy se v důsledku císařského manifestu ze 16. října o federalizaci monarchie očekávalo zvýšení občanské nespokojenosti.⁷ Československý národní výbor proto vyzval vedení všech českých politických stran k vyslání dalších delegátů do výboru s tím, že výbor zvýší počet svých členů na 120 a po vzniku samostatného státu se prohlásí za prozatímní národní shromáždění. Pro tento orgán pak 30. října stanovil výbor počet 256 členů.⁸

Obraťme nyní pozornost k politické způsobilosti delegátů stran ve výboru. Je zcela pochopitelné, že do výboru byli delegováni především předsedové a místopředsedové stran a dále její poslanci, ať již v zemských sněmech nebo říšské radě. Všechny tyto funkce byly ostatně mnohdy kumulovány v jedné osobě např. Švehla, předseda agrární strany a poslanec českého sněmu, Klofáč, předseda českých socialistů a poslanec říšské rady i českého zemského sněmu, dr. Kramář, předseda státoprávní demokracie a bývalý (přes amnestii mu nebyl vrácen mandát) poslanec říšské rady i českého zemského sněmu.

Zastavme se u postavení českých poslanců a platnosti jejich poslaneckého mandátu. Krize českého zemského sněmu dostoupila na jaře 1913 vrcholu. Jeho podzimní zasedání nebylo proto již svoláno a na návrh předlitavského předsedy vlády byla na místo rozpuštěného sněmu císařským nařízením z 26. července 1913 dosazena byrokratická Zemská správní komise pro království České.⁹ Obdobně byly 25. července 1914 uzavřeny i moravský a slezský zemský sněm. Podle platných nařízení, která tím zrušena nebyla, však zemští poslanci mohli být zbaveni mandátu pouze novými volbami, rezignací, trestním stíháním pro těžký zločin (od r. 1917 z politických deliktů jen pro vlastizradu) nebo úmrtím. U většiny zemských poslanců z doby před rokem 1913 k ničemu takovému nedošlo a oni si právně drželi své mandáty i když již prošlo jejich volební období.¹⁰

Říšská rada byla 16. března 1914 odročena na neurčito a k jejímu svolání došlo až 31. května 1917. Nové volby však z důvodů válečné situace, nepříznivé pro řádné parlamentní volby, konány nebyly přesto, že prošlo šestileté volební období. Protože v tomto případě vláda prodloužení mandátu uznala, bylo nutno je uznat i v případě zemských sněmů. Situace byla však ještě komplikovanější s ukončením platnosti těchto prodloužených mandátů, protože ani zemské sněmy ani říšská rada nebyly zrušeny a zanikly teprve se zánikem monarchie, což se stalo až sesazením habsburského rodu z trůnu 11. listopadu 1918.

Protože po stránce politické důležitosti měl nesporně větší význam mandát poslance říšské rady, povšimněme si blíže změn, které nastaly ve složení českých poslanců v rozmezí let 1914–1918. V červnu 1911 bylo z českých zemí zvoleno do říšské rady celkem 194 poslanců. Z toho 107 za českou a 87 za německou a polskou národnost. Podle zemí připadlo z těchto 194 poslanců na Čechy 130 osob (75 české a 55 německé národnosti), Moravu 49 osob (30 české a 19 německé národnosti) a konečně Slezsko 15 osob (2 české, 10 německé a 3 polské národnosti). V dalším rozboru pomineme německé a polské poslance, protože tyto národnosti se v důsledku politického vývoje v českých zemích práce Československého národního výboru nezúčastnily.

Ve složení 107 českých poslanců, zvolených v roce 1911, došlo do července 1918 (vzniku národního výboru) k těmto změnám: 9 úmrtí, 3 rezignace, 5 zbavení mandátu pro velezradu (Dürich, Choc, Masaryk, Kramář a Rašín), z trestu byli na frontu povoláni 4 poslanci (Bechyně, Netolický, Prokeš a Vojna). Pouze v některých případech byly konány doplňovací volby (např. po rezignaci poslance Švihy 1914).¹¹ Pomineme-li ztrátu mandátů pro velezradu, která nebyla českou veřejností uznávána, pak z těchto 107 českých poslanců 15 se stalo 13. července 1918 členy nově založeného Československého národního výboru spolu se 4 poslanci českého zemského sněmu. Připočteme-li dva poslance říšské rady z volebního období před rokem 1911 (Hajn a Šrámek) vyjde nám, že v národním výboru před vznikem samostatného státu působilo celkem 21 českých poslanců (viz příloha 1). Při počtu 40 členů výboru je to polovina členstva. Toto konstatování je důležité v několika směrech. Především to osvětluje poněkud rozpačitý přístup pražských i vídeňských úřadů při povolování činnosti Československého národního výboru.¹² Tím spíše, že do jeho čela bylo zvoleno čtyřčlenné předsednictvo složené z poslanců Kramáře, Švehly, Klofáče a Soukupa.

Od vzniku Československého národního výboru v červenci 1918 až do 22. října t. r. čeští poslanci vedli všechny akce výboru souběžně se svou účastí na jednáních v říšské radě. Jejich práce ve výboru se soustřeďovala především na práci v jeho komisích, které byly zřízeny pro jednotlivá odvětví (národohospodářství, jurisdikci aj.). Připravovala se v nich jednak koncepce budoucí státní správy v samostatném státě a jednak se komise prostřednictvím svých členů snažily působit v těchto oblastech na veřejnost. Jednalo se zejména,

v souladu s pokyny česko-slovenské politické emigrace a tajné organizace českého domácího odboje (Maffie), o zabránění akcím a nepokojům, které by mohly vyprovokovat rakouské úřady k represáliím a zkomplikovat jednání emigrace o zřízení československého státu s vládami spojeneckých velmocí.

V polovině října byla vnitropolitická situace v českých zemích již natolik vypjatá, že Národní výbor cítil potřebu nepřetržitého sledování a řízení politického života. K tomu účelu byla ustanovena permanentní komise. Záhy většinu jejích členů tvořili čeští poslanci, kteří prostřednictvím komise koordinovali svou činnost na veřejných vystoupeních i v říšské radě (viz přílohu 2). K jejich poslednímu projevu v tomto orgánu došlo 22. října 1918. Říšská rada se v té době již nacházela ve vnitřním rozkladu, který však paradoxně nezahájili poslanci slovanských národností, ale národnosti německé. Po vydání císařského manifestu ze 16. října 1918 o federalizaci monarchie byla 21. října k němu zahájena v říšské radě rozprava. Zemští poslanci Dolních a Horních Rakous na základě manifestu opustili manifestačně zasedání sněmovny a prohlásili se za Prozatímní národní shromáždění Německého Rakouska.¹³ Shodou okolností téhož dne dostala vybraná skupina českých poslanců a veřejných činitelů cestovní pasy do Ženevy, kam se měla oficiálně jet domluvit se zástupci pařížské Národní rady o formě budoucího československého státu.¹⁴ Přesto, že vedení poslanecké sněmovny se i přes odchod rakouských poslanců snažilo udržet pokračování schůze říšské rady, nezvládlo nacionalistické pobouření německých poslanců z českých zemí. Čeští poslanci se však již urážkám nebránili jako dosud. Jako rakouští poslanci využili i oni záminky manifestu a bez vzdání se mandátu manifestačně odešli z poslanecké i panské sněmovny říšské rady. Pro dokreslení situace v českém hnutí i jako svědectví o sebevědomí poslanců lze ocitovat část projevu, kterým se český poslanec Udržal rozloučil jménem svých druhů se sněmovnou: „. . . Pánové se spoléhají, že u nás v Čechách dojde k nepokojům a poruchám. Nikoliv, pánové! . . . V Čechách jest všechno tak zdisciplinováno a zorganizováno, že i v těch nejtěžších chvílích bude všechno fungovati jako nejdokonalejší hodiny a všechno se bude vyvíjeti beze vší poruchy až k okamžitému zřízení svrchovaného státu.“¹⁵

Popis průběhu událostí kolem vzniku Československa byl již mnohokrát zpracován, zejména v období první republiky.¹⁶ Povšimněme si proto blíže až prvních dnů Československa, kdy obzvláště vynikla úloha českých poslanců v Československém národním výboru. Vyhlášení o vzniku nového státu zastihlo předsednictvo výboru na jednáních v Ženevě. V Praze se ihned po odjezdu delegace do Ženevy (25. 10.) ujala řízení činnosti výboru permanentní komise. S vyhlášením státu do návratu delegace se samozřejmě nepočítalo, ale situace si po zveřejnění odpovědi rakousko-uherského ministra zahraničních věcí Andrásyho prezidentu Wilsonovi o přijetí všech podmínek k zahájení mírových jednání na členech permanentní komise vynutila přistoupit 28. října k okamžitému jednání. Prokázala se naprostá pravdivost Udržalových slov v říšské radě, vše

bylo připraveno a takřka automaticky členové permanentní komise přejímali řízení lidového hnutí tak, že nedocházelo k velkým zmatkům. Zatímco část členů komise přebírala dozor nad státní správou (poslanci Švehla, Rašín, Stříbrný, Soukup, Viškovský aj.), další část projevy uklidňovala a v podstatě řídila nadšení veřejnosti (např. poslanec Zahradník na Václavském náměstí v Praze) i zajišťovala situaci ve venkovských krajích. Již od červencového vzniku Československého národního výboru vznikaly na venkově sporadicky jeho analogie.¹⁷ Od 27. října se však jejich vznik stal takřka lavinovitý a hrozilo i nebezpečí narušení veřejného klidu. Poslanci se proto snažili alespoň ve svých volebních obvodech tomu zabránit. Tak se jim podařilo 28. října zřídit v Brně Moravský národní výbor, který převzal státní správu na Moravě. Do jeho čela byli postaveni poslanci Stránský a Pluhař, členy jeho předsednictva byli i poslanci Sonntag a Šrámek. Obdobně z iniciativy poslance Dienelta vznikl 30. října Slezský národní výbor.¹⁸ Činnost Československého, Moravského i Slezského národního výboru byla koordinována a za její vedení byla zodpovědná pražská permanentní komise, do které byl 28. 10. 1918 kooptován i v Praze přítomný zástupce Slováků Vavro Šrobár. Snaha výborů se zaměřovala především na udržení klidu a zásobování do návratu delegace ze Ženevy. Situace byla navíc komplikována neustálou agitací německých poslanců proti novému státu. Této problematice se však věnují speciální práce.¹⁹

Permanentní komise zasedala v Praze v Obecním domě každé dopoledne, kdy měla své hodiny i pro veřejnost. Odpoledne její členové zpracovávali případné podněty a připravovali další jednání. Od 30. října obnovily svou činnost i ostatní komise výboru a převzaly starost o přípravu opatření ve svých oborech. Konečně od 2. listopadu obnovilo plénum výboru své zasedání dvakrát týdně ke schvalování těchto opatření. Při jejich přípravě měli říšští poslanci opět nezastupitelné místo pro své parlamentní zkušenosti a nakonec je vážností svých mandátů podporovali i před veřejností.²⁰

Delegace ze Ženevy se vrátila do Prahy 5. listopadu večer a 9. listopadu již dr. Kramář předsedal plenárnímu zasedání výboru a referoval o ženevském jednání.²¹ Po zhodnocení situace se výbor usnesl na nutnosti urychleného ustavení prozatímního parlamentu. Vzhledem k nezbytnosti publikace nařízení na úrovni zákonů, potřebných pro řízení nového státu, přistoupilo plénum výboru i ke zvolení prozatímního 14 členného předsednictva s právem tato opatření vydávat. Skládalo se prakticky ze členů ženevské delegace a vedení permanentní komise, tedy většinou z poslanců dosud existující říšské rady. Tato skutečnost do jisté míry zaštiťovala i zákonodárnou pravomoc zvolených. Neodkladnou nutností však bylo ustavení parlamentu.

Od výzvy národního výboru z 22. října 1918 politickým stranám na delegování zástupců do budoucího parlamentu docházely permanentní komisi návrhy a probíhala jednání o složení budoucího orgánu. Byla ponechána původní parit-

ní zastoupení stran podle výsledků posledních parlamentních voleb z roku 1911, i když v mnoha směrech již nemohla být platná, protože některé strany zanikly a vznikly nové. V situaci, ve které se nový stát po vnitropolitické stránce nacházel, nebylo možno uskutečnit nové volby (dosud nepevná státní správa, snahy německých stran o odtržení území s německou většinou od nového státu, nestavená řádná vláda, nejistota o budoucnosti Slovenska a Slezska aj.). Po návratu delegace bylo urychleně dokončeno kooptování nových členů do výboru a již 13. listopadu (pouhý týden po návratu delegace!) mohlo plenární zasedání výboru přijmout zákon o prozatímní ústavě Československé republiky. Obsahovala 21 paragrafů a hned v prvním bylo stanoveno: „Národní výbor se rozšiřuje na 256 členů způsobem a dle klíče, jak vznikl Národní výbor. Tento sbor se nazývá Národní shromáždění.“²² Pro svůj „nevolební“ vznik dostalo shromáždění později přívlastek Revoluční.

První zasedání nově vzniklého parlamentu se konalo 14. listopadu 1918. Na této schůzi byla zvolena vláda a aklamován T. G. Masaryk do funkce prezidenta. Revoluční národní shromáždění pracovalo až do uskutečnění prvních československých parlamentních voleb.²³ Jeho činnost byla ukončena 15. dubna 1920. Po celou tu dobu se na ní velkou měrou podíleli i bývalí říšští a zemští poslanci (viz přílohy 3-6). Jiní z nich zastávali výrazné státní funkce (viz příloha 7).

Politickým názorům i postojům mnoha z těchto poslanců bychom dnes možná nerozuměli. Je to pochopitelné, je jiná doba a máme jiné problémy. Nic však nemůže změnit skutečnost, že tito lidé stáli u zrodu státu, že mu pomáhali na svět a položili základy k demokratickému zřízení, které v podstatě dnes užíváme. A nebyla to ani snadná, ani bezpečná práce. Mnohá uvedená jména poslanců v přílohách jsou všeobecně známá. Mnohá jsou však neprávem zapomenuta anebo na ně čas, či politické zájmy, nabalily zcela zavádějící charakteristiku. Ani pozdější jejich osudy nebyly totiž mnohdy jednoduché. Za všechny bych chtěla připomenout jména dr. Rašina, který podlehl atentátu ve funkci ministra financí, Msgre Šrámk, který byl do roku 1948 prakticky členem všech československých vlád (včetně exilové v Londýně) a zemřel 22. dubna 1956 zapomenut v násilné internaci, bývalého předsedu Českého svazu říšských poslanců Staňka, který zakončil svůj život sebevraždou v sanatoriu v roce 1936, nebo konečně dr. Soukupa, jednoho z „mužů 28. října“, který podlehl následkům výslechů na gestapu 11. listopadu 1940. Jako protiklad k předchozím je nutno připomenout i osud poslance Stříbrného, kterého politika přivedla posléze před Národní soud v r. 1946. Zemřel roku 1955 jako zapomenutý vězeň na Mírově.

V říjnu 1918 však všechny spojovala myšlenka samostatného státu. Dokázali se nadnést nad politické různice, zapomenout na malicherné hádky, urážky nebo pocity ukřivdění a vytvořit uprostřed Evropy něco – pro jejich předky neuvěřitelného a potomky někdy až příliš samozřejmého – svobodný, suverénní stát. A to jim dalo zcela zvláštní mandát na úctu a vzpomínku svých krajanů.

POZNÁMKY:

- ¹ Z doby první republiky jsou to především práce Opočenského J.: Vznik národních států v říjnu 1918. Praha 1927 a Konec monarchie rakousko-uherské. Praha 1928, dále Rašina L.: Vznik a uznání československého státu. Praha 1926. Z prací, psaných na základě vlastních zkušeností, jsou to především práce T. G. Masaryka: Světová revoluce. Praha 1925 a E. Beneše: Světová válka a naše revoluce, dv. I. – III. Praha 1928, dále Kapras J.: Z domácího odboje. Praha 1928, Hajšman J.: Česká Maffie. Praha 1932 a Maffie v rozmachu. Praha 1934, Rašín L.: Paměti dr. Aloise Rašína. Praha 1993 aj. Z první republiky jsou též encyklopedické práce M. Navrátila, např. Almanach Národního shromáždění. Praha 1919, a sborníky dokumentů, např. Merhout C.: Dokumenty našeho osvobození. Praha 1919. Z pozdějších let lze připomenout práce Paulové M.: Dějiny Maffie. Praha 1937–1939 a Tajný výbor Maffie a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916–1918. Praha 1968. Z posledních let je to např. práce Galandauera J.: Vznik Československa 1918. Programy, projekty, předpoklady. Praha 1988 a kolektivní práce, vedená J. Galandauerem: O samostatný československý stát. Praha 1992. K hodnocení činnosti české politické emigrace je to např. práce Pichlíka K.: Bez legend. Praha 1993 a Kárník Z.: Socialisté na rozcestí. Praha 1996. Ze sborníků dokumentů z poslední doby je nutno upozornit na edici Státního ústředního archivu Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914–1918. Praha 1994–1997 nebo Ústavu mezinárodních vztahů: Vznik Československa 1918. Praha 1995.
- ² Hajšman J.: Maffie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma. Praha 1933. s. 333–337.
- ³ Souhrnné zprávy pražského policejního ředitelství viz Státní ústřední archiv (dále SÚA Praha), Prezídium českého místodržitelství (dále PM) 1911–20, sg. 8/1/14/31, prius k čj. 22291, 23378, 28147/1918.
- ⁴ Volby do říšské rady viz SÚA, Prezídium ministerstva vnitra (dále PMV/R), sg. 34/2, 1911.
- ⁵ Hajšman J.: c. d. s. 333–335.
- ⁶ Písemná pozůstalost Československého národního výboru je uložena ve Státním ústředním archivu jako fond Národní výbor (dále NV) 1918. Zachované spisy jsou však převážně až z října 1918, kdy již nebyla soustředěným uchováváním písemností ohrožena bezpečnost členů výboru. Proto je možno činnost výboru z dřívější doby sledovat převážně jen ve vzpomínkách členů.
- ⁷ SÚA Praha, NV 1918, kart. 3.
- ⁸ SÚA Praha, NV 1918, kart. 3.
- ⁹ Císařský patent byl vyhlášen jako zemský zákon z 26. 7. 1913 č. 36 z. z. K tomu Kazbunda K.: Otázka česko-německá v předvečer Velké války. Praha 1996
- ¹⁰ K bližším informacím o českých zemských poslancích viz práci Liškové M.: Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861–1913. Praha 1994.
- ¹¹ Rozbor je sestaven na základě statistik v tisku a spisů SÚA Praha, PMV/R, sg. 31/2.
- ¹² SÚA Praha, PMV/R, sg. 22 gen., čj. 17530/1918.
- ¹³ Situace byla poprvé kriticky zhodnocena v práci Opočenského J.: Konec monarchie rakousko-uherské. Praha 1928, s. 7.
- ¹⁴ V úterý 22. října 1918 otiskl denní tisk úřední zprávu, že pasy do Švýcarska dostali poslanci Habrman, Kalina, Klofáč, dr. Kramář, dr. Preiss a Staněk. V delegaci byl dále ředitel banky Svoboda a dále dr. Šámal.
- ¹⁵ Stenografické protokoly říšské rady 1917. Tato část projevu byla též přetištěna v práci Dějiny zemí koruny České. Praha 1993, díl II., s. 146. Činnost říšské rady je rozebrána např. v práci Michel B.: Smrt dvouhlavého orla. Praha 1994.

- ¹⁶ Vyličení událostí bylo podrobně rozebráno v pracích citovaných v poznámce 1.
- ¹⁷ 28. října 1918 převzaly výkon státní moci např. Národní výbory v Kolíně, Českých Budějovicích, 29. října v Hradci Králové, Mladé Boleslavi, Turnově, Nymburce, Říčanech aj. Činnost národních výborů zmapoval Peša V.: Národní výbory v českých zemích r. 1918. Praha 1962.
- ¹⁸ Viz Galandauer J. a kol.: Slovník prvního československého odboje 1914–1918. Praha 1993.
- ¹⁹ K německé otázce v roce 1918 viz citované práce Masaryka, Opočenského aj. Z dnešního hlediska tuto problematiku zhodnotil Křen J.: Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780–1918. Praha 1990.
- ²⁰ Zápisy ze schůzí viz SÚA Praha, NV 1918, kart. 1.
- ²¹ Analýzu ženevských jednání provedl poprvé Masaryk T. G.: Světová revoluce za války a ve válce 1914–1918. Praha 1925, kap. IX, s. 104 ad. Z archivních pramenů k jednání viz např. opisy zpráv o jednání delegace v Ženevě rakouského zastupitelského úřadu uložené v SÚA Praha, Ministerstvo zahraničních věcí Vídeň, Opisy, sg. I/10 Krieg, č. 72.
- ²² Zákon ze 13. 11. 1918 č. 37, Sb. z. a n.
- ²³ Z archivních pramenů k prvním československým volbám viz např. SÚA, Prezídium ministerské rady, sg. 734, kart. 3284, Zemský úřad – volební oddělení, 1920, kart. 8–9 aj.

PŘÍLOHA 1

Čeští poslanci – členové Československého národního výboru

- Bechyně Rudolf, Českoslovanská sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady z Moravy
- Budinský Jaroslav, Česká státoprávní demokracie, poslanec moravského zemského sněmu
- Habrman Gustav, Českoslovanská sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady z Čech
- Hajn Antonín, Česká státoprávní demokracie, poslanec říšské rady z Čech (do r. 1911)
- Hruban Mařic, Katolická strana národní na Moravě, poslanec říšské rady a moravského zemského sněmu
- Klofáč Václav, Česká strana socialistická, poslanec říšské rady a českého zemského sněmu
- Kramář Karel, Česká státoprávní demokracie, poslanec říšské rady (do r. 1916) a českého zemského sněmu
- Němec Antonín, Českoslovanská sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady z Čech

Prokůpek Adolf, Česká strana agrární, poslanec českého zemského sněmu
Rašín Alois, Česká státoprávní demokracie, poslanec říšské rady z Čech (do r. 1916)
Slaviček Jan, Česká strana socialistická, poslanec říšské rady z Čech
Sonntag Kuneš, Česká strana agrární, poslanec moravského zemského sněmu
Soukup František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady z Čech
Staněk František, Česká strana agrární, poslanec říšské rady a moravského zemského sněmu
Stříbrný Jiří, Česká strana socialistická, poslanec říšské rady z Čech
Šrámek Jan, Moravsko-slezská strana křesťansko-sociální, poslanec říšské rady (do r. 1911) a moravského zemského sněmu
Švehla Antonín, Česká strana agrární, poslanec českého zemského sněmu
Tusar Vlastimil, Československá sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady a moravského zemského sněmu
Udržal František, Česká strana agrární, poslanec říšské rady a českého zemského sněmu
Vaněk Karel, Československá sociálně demokratická strana dělnická, poslanec říšské rady a moravského zemského sněmu
Zahradník Isidor, Česká strana agrární, poslanec říšské rady a moravského zemského sněmu

PŘÍLOHA 2

Čeští poslanci – členové permanentní komise Československého národního výboru 1918

Bechyně Rudolf, říšská rada
Habrman Gustav, říšská rada
Hajn Antonín, říšská rada (do r. 1911)
Hruban Mořic, říšská rada, moravský zemský sněm
Klofáč Václav, říšská rada, český zemský sněm
Kramář Karel, říšská rada (do r. 1916), český zemský sněm
Němec Antonín, říšská rada
Prášek Karel, říšská rada, český zemský sněm

Prokůpek Adolf, český zemský sněm
Rašín Alois, říšská rada (do r. 1916)
Soukup František, říšská rada
Srdínko Otakar, říšská rada
Staněk František, říšská rada, moravský zemský sněm
Stránský Adolf, říšská rada, moravský zemský sněm
Stříbrný Jiří, říšská rada
Šrámek Jan, říšská rada (do r. 1911), moravský zemský sněm
Švehla Antonín, český zemský sněm
Tomášek František, říšská rada
Tusar Vlastimil, říšská rada, moravský zemský sněm
Udržal František, říšská rada, český zemský sněm
Vaněk Karel, říšská rada, moravský zemský sněm
Zahradník Isidor, říšská rada

Náhradníci:

Okleštěk František, říšská rada, moravský zemský sněm
Rychtera Jaroslav, říšská rada
Viškovský Karel, říšská rada, český zemský sněm

(Sestaveno podle prezenční listiny, SÚA Praha, NV 1918, kart. 3)

PŘÍLOHA 3

Čeští poslanci říšské rady z Čech, kteří přešli do Revolučního národního shromáždění a jejich volební obvody v soudních okresech do roku 1918.

Aust Ludvík, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18
Beroun, Buštěhrad, Kladno, Kročehlavy, Rakovník, Unhošť
Biňovec František, Československá sociálně demokratická strana dělnická,
1911–18 Kralupy nad Vltavou, Litoměřice, Lovosice, Roudnice nad Labem
Bradáč Bohumír, Česká strana agrární, 1911–18 Jičín, Libáň, Sobotka

Buřival František, Česká strana socialistická, 1911–18 Žižkov

Donát Václav, Česká strana agrární, 1911–18 Kamenice nad Lipou, Pacov, Pelhřimov

Drtina František, Česká strana pokroková, 1907–11 Dobruška, Holice, Hradec Králové, Kostelec nad Orlicí, Nechanice, Nové Město nad Metují, Opočno, Skalice, Třebechovice, Týniště, Vamberk

Franta Bohuslav, Česká státoprávní demokracie, 1911–18, Hradec Králové

Habrman Gustav, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Blovice, Plzeň

Hajn Antonín, Česká státoprávní demokracie, 1907–11 Dvůr Králové nad Labem, Hronov, Jaroměř, Josefov, Kostelec, Náchod, Police, Úpice

Hudec Josef, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1907–11 Bráník, Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Hlubočepy, Košíře, Michle, Nusle, Podolí, Střešovice, Vršovice, Vysočany

Chaloupka František, Česká strana agrární, 1911–18 Kostelec nad Orlicí, Rychnov nad Kněžnou, Žamberk

Jaroš Rudolf, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Český Brod, Karlín

Jirásek Ferdinand, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Čáslav, Chrudim

Kalina Antonín, Česká státoprávní demokracie, 1911–18 Písek, Mirovice, Vodňany

Klofáč Václav, Česká strana socialistická, 1911–18 Praha – Nové Město, Vyšehrad

Kramář Karel, Česká státoprávní demokracie, 1911–16 Praha – Nové Město, Vyšehrad

Lukavský František, Česká státoprávní demokracie, 1911–18 Plzeň

Metelka Jindřich, Česká státoprávní demokracie, 1909–11 Vyšehrad

Modráček František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Beroun, Dobříš, Unhošť

Němec Antonín, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Josefov (u Prahy), Libeň

Pik Ludvík, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Březnice, Rokycany, Zbiroh

Prášek Karel, Česká strana agrární, 1911–18 Benátky nad Jizerou, Brandýs nad Labem, Nymburk, Stará Boleslav

Rašín Alois, Česká státoprávní demokracie, 1911–16 Domažlice, Klatovy, Nepomuk, Nová Kdyně, Nýřany, Přeštice, Stachy, Staňkov, Sušice, Zdíkov

Rychtera Jaroslav, Česká strana agrární, 1911–18 Městec Králové, Nový Bydžov, Poděbrady

Slavíček Jan, Česká strana socialistická, 1911–18 Blatná, Březnice, Březové Hory, Dobříš, Hořovice, Hostomice, Příbram, Radnice, Rokycany

Sokol Karel Stanislav, Česká státoprávní demokracie, 1909–11 Praha – Nové Město, Vyšehrad

Soukup František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Kladno, Slaný

Stříbrný Jiří, Česká strana socialistická, 1911–18 Praha – Holešovice, Bubna

Svěcený Antonín, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Smíchov, Zbraslav

Šmeral Bohumír, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Žižkov

Špaček Josef, Česká strana agrární, 1911–18 Kolín, Kostelec nad Černými Lesy, Kouřim

Udržal František, Česká strana agrární, 1911–18 Holice, Pardubice, Přelouč

Velich Alois, Česká strana agrární, 1911–18 Benešov, Jílové, Říčany

Viškovský Karel, Česká strana agrární, 1911–18 Mladá Vožice, Soběslav, Tábor

Vojta Miloš, Česká strana agrární, 1911–18 Bechyně, Hluboká nad Vltavou, Netolice, Týn nad Vltavou

Winter Lev, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Smíchov

Zahradník Isidor, Česká strana agrární, 1911–18 Neveklov, Sedlec, Sedlčany, Votice

(Přehled byl sestaven na základě dobových tištěných přehledů)

PŘÍLOHA 4

Čeští poslanci říšské rady z Moravy a Slezska, kteří přešli do Revolučního národního shromáždění, a jejich volební obvody v soudních okresech do r. 1918

Bechyně Rudolf, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Budišov, Červená Voda, Dvorec, Frenštát, Hanušovice, Holba, Konice, Libava,

- Litovel, Moravský Beroun, Nová Ulice, Olomouc, Plumlov, Prostějov, Rapotín, Rýmařov, Staré Město, Šumperk, Šilperk, Šternberk, Unšov, Usov, Zábřeh
- Bulín Hynek, Česká státoprávní demokracie, 1911–18 Brno – venkov
- Cingr Petr, Česká sociálně demokratická strana dělnická v Rakousku (centralistě), 1911–18 Moravská Ostrava
- Filipinský Jan, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Blansko, Tišnov, Velká Býteš
- Hruban Mořic, Katolická strana národní na Moravě, 1911–18 Bojkovice, Uherský Brod, Valašské Klobouky
- Hybeš Josef, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Brno, Bučovice, Ivančice, Kounice, Kralovo Pole, Líšeň, Rosice, Slavkov, Židonice
- Charvát Metoděj, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Hanušovice, Litovel, Loštice, Rýmařov, Sobětín, Šilperk, Šumperk, Unčov, Zábřeh
- Kadlčák Josef, Katolická strana národní na Moravě, 1911–18 Rožnov pod Radhoštěm, Vsetín, Vizovice
- Konečný Alois, Česká strana socialistická, 1911–18 Brno – město
- Malík Rudolf, Česká strana agrární, 1911–18 Břeclav, Hustopeče, Klobouky, Mikulov, Pohořelice, Židlochovice
- Marek Jaroslav, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Drahotuše, Fulnek, Hranice, Kelč, Kojetín, Lipník, Podštát, Přerov, Tovačov
- Měchura Jan, Česká strana agrární, 1911–18 Hodonín, Kyjov, Ždanice,
- Navrátil František, Katolická strana národní na Moravě, 1911–18 Kounice, Plumlov, Prostějov
- Němec František, Česká strana agrární, 1911–18 Jemnice, Moravské Budějovice, Třebíč
- Okleštěk František, Česká strana agrární, 1911–18 Budišov, Jindřichov, Moravský Beroun, Olomouc, Opava, Šternberk
- Pavlok František, Česká strana agrární, 1911–18 Frýdek
- Prokeš Jan, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Brušperk, Frenštát, Frýdlant nad Oslavicí, Jindřichov, Místek, Moravská Ostrava, Osoblaha, Přívoz, Vítkovice
- Sáblík Karel, Česká strana agrární, 1907–11 Nové Město na Moravě, Žďár
- Staněk František, Česká strana agrární, 1911–18 Dačice, Jihlava, Telč, Žďár

Stojan Antonín, Katolická strana národní na Moravě, 1911–18 Bzenec, Strážnice, Uherské Hradiště

Stránský Adolf, Lidová strana pokroková na Moravě, 1911–18 Blansko, Boskovice, Brezová, Bystřice nad Podštejnem, Jevíčko, Jihlava, Kunštát, Letovice, Moravská Třebová, Nové Město, Stonařov, Svitavy, Tišnov, Velká Býteš, Žďár

Svoboda František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Ivančice, Hrobovice, Moravský Krumlov, Vranov, Znojmo

Šamalík Josef, Spolek českých katolických zemědělců na Moravě, 1911–18 Bystřice nad Podštejnem, Nové Město, Velké Meziříčí

Šrámek Jan, Moravsko–slezská křesťansko–sociální strana, 1907–11 Bučovice, Slavkov, Vyškov

Tomášek František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Frenštát, Místek, Moravská Ostrava, Nový Jičín, Příbor

Tusar Vlastimil, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Brno – město

Valoušek František, Katolická strana národní na Moravě, 1911–18 Bystřice pod Hostýnem, Lipník, Poštát, Valašské Meziříčí

Vaněk Karel, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1911–18 Boskovice, Jevíčko, Kunštát, Moravská Třebová, Svitavy

Votruba Vilém, Lidová strana pokroková na Moravě, 1911–18 Kroměříž

(Přehled byl zpracován podle soudobých tištěných pramenů)

PŘÍLOHA 5

Poslanci českého zemského sněmu, kteří přešli do Revolučního národního shromáždění, a jejich volební obvody do roku 1913 (1918)

Babánek Josef, Česká strana agrární, 1908–13 Rokycany, Blovice

Dvořák Jan, Česká strana agrární, 1908–13 Městec Králové, Poděbrady

Hnídek František, Česká strana agrární, 1908–13 Chrudim, Nasavrky

Hucl Josef, Česká strana agrární, 1908–13 Kralovice, Plzeň

Hybš František, Česká strana agrární, 1908–13 Nové Benátky, Nymburk

Chaloupka František, nezávislý, 1901–07 Kostelec nad Orlicí, Rychnov nad Kněžnou

Kalina Antonín, nezávislý, 1901–07 Blatná, Březnice, Mirovice
 Klofáč Václav, Česká strana národně sociální, 1908–13 Strakonice, Sušice, Vodňany
 Kramář Karel, Národní strana svobodomyslná, 1908–13 Semily, Železný Brod
 Malínský František, Národní strana svobodomyslná, 1895–1901 Havlíčkův Brod, Humpolec, Polná
 Malkus Jan, Česká strana agrární, 1908–13 Písek, Vodňany
 Prášek Karel, Česká strana agrární, 1901–07 Nové Benátky, Nymburk
 Preiss Jaroslav, Národní strana svobodomyslná, 1908–13 Dvůr Králové, Hořice, Náchod, Nové Město nad Metují
 Prokůpek Adolf, Česká strana agrární, 1911–13 Neveklov, Vlašim
 Slavík Antonín, Česká strana agrární, 1908–13 Libochovice, Slaný, Velvary
 Sokol Karel Stanislav, Česká strana radikálně pokroková, 1908–13 Písek
 Švehla Antonín, Česká strana agrární, 1908–13 Jílové, Říčany
 Udržal František, Národní strana svobodomyslná, 1899–1903 Křivoklát, Louny, Nové Strašecí, Rakovník
 Viškovský Karel, Česká strana agrární, 1908–13 Mladá Vožice, Soběslav, Tábor, Veselí nad Lužnicí
 Vojta Miloš, Česká strana agrární, 1901–07 Bechyně, Milevsko, Sedlec

(Přehled je sestaven na základě dobových tištěných pramenů)

PŘÍLOHA 6

Poslanci moravského a slezského zemského sněmu, kteří přešli do Revolučního národního shromáždění a jejich volební obvody 1913 (1918).

Bařina František, Moravský konzervativní velkostatek, Morava
 Budinský Jaroslav, Lidová strana pokroková na Moravě, Brno – město
 Bulín Hynek, Lidová strana pokroková na Moravě, Třebíč
 Dolanský Josef, Katolická strana národní na Moravě, Brno – okolí
 Engliš Karel, Lidová strana pokroková na Moravě, Frenštát, Místek, Příbor
 Fafrlík Karel, Lidová strana pokroková na Moravě, Ostrava
 Fischer Richard, Lidová strana pokroková na Moravě, Litovel, Loštice, Olomouc, Zábřeh

Hruban Mořic, Katolická strana národní na Moravě, Brno – okolí
 Hybeš Josef, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Brno – město
 Janda Arnold, Lidová strana pokroková na Moravě, Vyškov
 Jílek Jan, Moravsko–slezská křesťansko–sociální strana, Jihlava, Telč, Třebíč, Třešť, Velká Býteš, Velké Meziříčí
 Kadlčák Josef, Katolická strana národní na Moravě, Vizovice, Vsetín
 Konečný Alois, Česká strana národně sociální, Brno – město
 Lukeš Josef, Česká strana agrární, Opava – město
 Malík Rudolf, Česká strana agrární, Břeclav, Hustopeče, Klobouky, Židlochovice
 Měchura Jan, Česká strana agrární, Hodonín
 Navrátil František, Katolická strana národní na Moravě, Boskovice
 Němec František, Česká strana agrární, Moravské Budějovice
 Okleštěk František, Česká agrární strana, Olomouc
 Pilát Maxmilián, Česká strana agrární, Valašské Meziříčí
 Prokeš Jan, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Moravská Ostrava
 Sáblik Karel, Česká strana agrární, Nové Město na Moravě, Žďár
 Sonntag Kuneš, Česká strana agrární, Olomouc
 Staněk František, Česká strana agrární, Brno – město
 Stojan Antonín, Katolická strana národní na Moravě, Uherské Hradiště
 Stránský Adolf, Lidová strana pokroková na Moravě, Nové Město na Moravě
 Svoboda František, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Moravský Krumlov
 Šamalík Josef, Spolek českých katolických zemědělců na Moravě, Bystřice pod Perštýnem
 Ševčík Vincenc, Katolická strana národní na Moravě, Boskovice
 Šrámek Jan, Moravsko–slezská křesťansko–sociálně strana, Vyškov
 Tusar Vlastimil, Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1906–13 Brno – město
 Vacula Simon, Česká strana agrární, Slavkov
 Valoušek František, Katolická strana národní na Moravě, Hranice
 Vaněk Karel, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Boskovice
 Votruba Vilém, Lidová strana pokroková na Moravě, Kroměříž

(Přehled je sestaven na základě soudobých tištěných pramenů)

PŘÍLOHA 7

Členové vlád ČSR z řad bývalých poslanců do r. 1918

Bechyně Rudolf (sociální demokrat)

1922–24 ministr školství

1925–26 ministr železnic

1929–32 ministr pro zásobování lidu

1932–38 ministr železnic

(v období 1925–26 a 1929–38 i náměstek předsedy vlády)

Bradáč Bohumír (republikán)

1929–32 ministr zemědělství

1932–35 ministr národní obrany

Dolanský Josef (lidovec)

1921–25 ministr spravedlnosti

1925–26 ministr zásobování

Habrman Gustav (sociální demokrat)

1918–20 ministr školství a národní osvěty

1921–25 ministr sociální péče

Hruban Mořic (lidovec)

1918–19 ministr bez křesla

Johanis Václav (sociální demokrat)

1920 ministr pro zásobování lidu

Klofáč Václav (český socialista)

1918–20 ministr národní obrany

Kramář Karel (národní demokrat)

1918–19 předseda vlády

Prášek Karel (republikán)

1918–20 ministr zemědělství

Rašín Alois (národní demokrat)

1919 ministr financí

1922–23 ministr financí

Sonntag Kuneš (republikán)

1919–20 ministr financí

1920 ministr průmyslu, obchodu a živností

1920 správce ministerstev: výživy a zemědělství

Soukup František (sociální demokrat)

1918–19 ministr spravedlnosti

Staněk František (republikán)

1918–19 ministr veřejných prací

1919–20 ministr pošt

1921–22 ministr zemědělství

Stránský Adolf (národní demokrat)

1918–19 ministr obchodu

Stříbrný Jiří (český socialista)

1918–19 ministr pošt a telegrafu

1919–20 ministr železnic

1922–25 ministr železnic

1925–26 ministr národní obrany

Šrámek Jan (lidovec)

1921–22 ministr železnic

1922–25 ministr veřejného zdravotnictví

1925–26 ministr pošt

1926–29 ministr sociální péče

1926–27 správce ministerstva veřejného zdravotnictví

1929–38 ministr unifikací

1940–45 předseda exilové vlády v Londýně

1945–48 náměstek předsedy vlády

Švehla Antonín (republikán)

1918–20 ministr vnitra

1926–29 předseda vlády

Tusar Vlastimil (sociální demokrat)

1919–20 předseda vlády

1920 správce ministerstva národní obrany

Udržal František (republikán)

1921–29 ministr národní obrany

1929–32 předseda vlády

Viškovský Karel (republikán)

1925–26 ministr spravedlnosti

1929–32 ministr národní obrany

Winter Lev (sociální demokrat)

1918–20 ministr sociální péče

1925–26 ministr sociální péče

Zahradník Isidor (Bohdan) (republikán)

1918–19 ministr železnic

Prezident republiky

1918–34 T. G. Masaryk (poslancem říšské rady 1907–15, pro velezradu (emigraci) zbaven mandátu)

PŘÍLOHA 8

„Cestovní průkaz“ vypsany na papíře NV jako pas z 30. 10. 1918 pro zajištění volného pohybu na území nového státu

NÁRODNÍ VÝBOR
ČESKOSLOVENSKÝ
PRAHA, OBECNÍ DŮM
O

Telefon.....

V Praze 30. října 1918

C e s t o v n í p r ů k a z ,

Ukládáme všem úřadům Národního výboru, aby generálnímu štábnímu lékaři MUDru. H a l b h u b r o v i , bytem v Praze II. Hotel Wilson nebyly činěny při odjezdu z Prahy potíže a téměř dán volný průchod.

Za :

Národní výbor československý

Stoupek

člen presidia

PŘÍLOHA 9

Volební certifikát dr. T. G. Masarykovi

Předsednictví
c. k. mor. místodržitelství.

Čís. *4921* Praes.

Volební certifikát.

Panu *Dr. Tomáši G. Masarykovi,*
profesoru c. k. české university
v Praze,

vydává se tímto jakožto zvolenému poslanci pro český volební okres čís. *4.*

v markrabství Moravském, dle § 38. řádu vol. do říšské rady volební certifikát, který

jej opravňuje ke vstupu do poslanecké sněmovny říšské rady.

V Brně, dne *27. června* 1911.

C. k. místodržitel:

ZUSAMMENFASSUNG

TSCHECHISCHE ABGEORDNETEN IM TSCHECHOSLOWAKISCHEN NATIONALKOMITEE UND IN DER REVOLUTIONÄREN NATIONALVERSAMMLUNG 1918

Alexandra Špiritová

Vorgelegte Studie versucht die Entstehung der Revolutionären Nationalversammlung in Prag und politische Tätigkeit ihrer Mitglieder darzustellen. Mit Rücksicht darauf, dass sich unter ihnen grosse Anzahl von Abgeordneten des vorherigen Reichsrats der österreichischen Monarchie sowie der böhmischen, mährischen und schlesischen Landtagsabgeordneten befand, die sich der neu-konstituierten Republik und ihren politischen Parteien zur Verfügung stellten, verfolgte diese Arbeit auch ihre Verbindung mit dem Vorgänger der Nationalversammlung, d.i. mit dem Tschechoslowakischen Nationalkomitee.

Weil die tschechische Fachliteratur bisher gründliche Errichtungsanalyse des ersten tschechoslowakischen Parlaments entbehrt, widmete die Verfasserin besondere Aufmerksamkeit den Abgeordnetennamensverzeichnissen mit Anführung ihrer politischen und Wahlbezirkszugehörigkeit bis zum Jahre 1918. Diese Übersichten begleitet kurze Zusammenfassung ihrer Teilnahme an der Konstituierung des Tschechoslowakischen Nationalkomitees und seiner Umwandlung in die Nationalversammlung. Zum näheren Studium, aller Vorgänge im Zusammenhang mit Gestaltung der Tschechoslowakei können dem Forscher die in den Anmerkungen angeführte Fachliteratur und Archivquellen oder zuständige Sammelchriften dienen.